
RECENZE KNIH

Perrez M., Baumann U. (Hrsg.): **Lehrbuch Klinische Psychologie – Psychotherapie**
Bern: Verlag Hans Huber, Hogrefe AG, 3. přepracované vydání, 2005, 1220 stran, 79,95 Euro,
ISBN 3-456-84241-4.

Recenzovaná kniha je učebnicí klinické psychologie a psychotherapie a vychází v nakladatelském programu nesoucím název „učebnice psychologie.“ Klinická psychologie a psychotherapie jsou v práci uvažovány jako dva samostatné interdisciplinární obory. Na jejím sepsání se podílelo 56 převážně psychologů a psychologů činných vesměs na univerzitách v Německu (38 autorek a autorů), Švýcarsku (13 autorek a autorů), čtyři dále pracují v Rakousku. Vydavateli učebnice jsou prof. Meinrad Perrez z univerzity ve švýcarském Fribourgu a prof. Urs Baumann, činný na univerzitě v rakouském Salzburgu. Třeba upozornit, že se jedná o třetí přepracované a aktualizované vydání, přičemž první vyšlo v r. 1990. Oproti poslednímu vydání z r. 1998 je kniha rozšířena o interkulturální a vývojově psychologické aspekty klinické psychologie a psychotherapie, dále je zde zohledněna terminologie poslední Mezinárodní klasifikace nemocí (ICD – 10 a DSM – IV – TR).

Vydavatelé učebnici rozdělili do dvou obsáhlých celků a osmi částí. Kontaktní spojení a seznam spoluautorek a spoluautorů je uveden hned v úvodu knihy, jmenný a věcný rejstřík pak nalezneme na konci tohoto rozsáhlého díla. Použitá literatura má své místo za každou kapitolou zvlášť.

Obsah učebnice lékařské psychologie a psychotherapie je následující (volný překlad).

Obecná část (jdoucí za jednotlivé poruchy zdraví)

1. Obecné základy (základní pojmy – úvod, vědecko teoretické základy: klasifikace, etiologie a diagnostika, klinicko psychologické intervence, etika v klinické psychologii).

2. Klasifikace, diagnostika: obecné základy (klasifikace, klinicko psychologická diagnostika, obecné přístupy).

3. Epidemiologie (epidemiologie).

4. Etiologie, analýza podmínek: obecné základy (etiologie, analýza podmínek: metodická hlediska, genetické faktory, biologické faktory, psychologické faktory: socializace a přízpůsobivé chování, stres, coping, sociálně psychologické a evolučně psychologické faktory, transkulturální faktory).

5. Intervence (systematická klinicko psychologická intervence, zdravotní péče, metodika klinicko psychologického výzkumu intervence, prevence, psychotherapie – systematika a faktory jdoucí za

jednotlivé metody, *východisko vztah terapeut – pacient*: psychoanalyticky orientovaná psychotherapie, rogersovsky orientovaná psychotherapie, *východisko prožívání, chování*: behaviorálně orientovaná psychotherapie, *východisko kultura*: transkulturálně orientovaná psychotherapie, rehabilitace, psychofarmakoterapie).

Speciální část (týkající se poruch zdraví)

(Poznámka recenzenta: jednotlivé části mají jednotnou osnovu, kdy je nejdříve pojednáno o klasifikaci a diagnostice určité poruchy, dále o její etiologii, následuje pak analýza podmínek a okolností výskytu a zásahů, možnosti intervence, léčby, nápravy, rozšiřující literatura.)

6. Poruchy psychických funkcí (motorické poruchy, poruchy vnímání, poruchy paměti, poruchy učení, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy).

7. Poruchy funkčních vzorců (poruchy způsobené psychotropními látkami, schizofrenie, depresivní poruchy, úzkostné poruchy, somatoformní a disociativní poruchy – konverzní poruchy, posttraumatická stresová porucha, poruchy osobnosti, poruchy chování a vývojové poruchy u dětí a mládeže, poruchy ve stáří).

8. Poruchy interpersonálních systémů (partnerské poruchy, poruchy v rodině a poruchy rodiny).

Na učebnici je mimořádně cenné, že na tištěný text učebnice navazuje e-learning obsahující rozšiřující a prohlubující texty, dále pak cvičení a zkušební otázky sloužící ke kontrole osvojení textu. Tuto část nalezneme na internetu. Potěšující je i informace o tom, že v roce 2006 vyjdou v knižní tištěné podobě kazuistiky doplňující učebnici. Podle mého názoru tak dostaneme do rukou celek mimořádné didaktické kvality. Již nyní se jedná o učebnici vskutku doporučeněhodnou, vydavatelé Meinrad Perrez a Urs Baumann odvedli výbornou práci.

Recenzovanou práci lze rozhodně doporučit studentům, praktikům i vědeckým pracovníkům z řad psychologů a lékařů. I druzí jmenovaní (pokud samozřejmě ovládají německý jazyk) si ji přečtou s porozuměním, ke kterému jim postačí teoretické znalosti z předmětu lékařská psychologie a psychotherapie, jež je po řadu let součástí curricula studia na lékařských fakultách v České republice.

Prof. PhDr. Jan Vymětal

Cain D. J., Seeman J. (ed.): **Humanistická psychoterapie**
Příručka pro výzkum a praxi - 1. Díl
Triton, Praha, 2005, 432 stran.

Světlem postupující humanistická psychologie se u nás ohlašuje novou publikací, překladem amerického díla (překlad L. Lichtenbergová), které redigovali dva významní představitelé tohoto výrazně se prosazujícího směru v psychologické teorii i praxi. Jde o rozsáhlé dílo, na němž spolupracovalo celkem 33 odborníků pro psychoterapii a poradenství, převážně z USA a Kanady, ale nacházíme zde i tři odborníky německé a jednoho belgického. Jak naznačuje podtitul, kniha podává obsáhlý přehled metod teoretického výzkumu a terapeutické praxe. Je to dílo orientované na koncept prožívání a v předmluvě k němu se konstatuje, že: „Carl Rogers a ostatní humanisticky orientovaní psychoterapeuti způsobili převrat v pojetí a praktikování psychoterapie“ (s.17). Rogers byl nepochybně přední spiritus agens tohoto převratu již tím, že patřil k těm zakladatelům humanistické psychologie, kteří se věnovali převážně psychoterapii. Rogers, který „učil terapeuty naslouchat“, dosáhl svou metodou toho, že jeho zásadami se řídící psychoterapeuti dokázali přimět své klienty ke spolupráci, a tím je i „vedli ke konfrontaci se základními životními otázkami“ a „k vedení plnějšího a smysluplnějšího života“. Humanisticky zaměřená psychoterapie orientovaná na prožívání je kontrapozicí behaviorální psychoterapie, její představitelé však tvoří „relativní menšinu“ v množství psychoterapeutů různých směrů, i když „fakta hovoří v náš prospěch“, uvádí se v předmluvě.

Obsah knihy je rozdělen do tří částí: v první se pojednává o historických a konceptuálních základech humanistické psychoterapie, ve druhé je podán přehled výsledků výzkumu psychoterapeutického procesu (kromě jiného je zde podána metaanalýza „účinnosti humanistických terapií“) a ve třetí části se pojednává o hlavních terapeutických přístupech, za něž jsou pokládány: terapie zaměřená na klienta (jejíž metodické základy vytvořil Rogers), „kontaktní Gestalt-terapie“, „zážitková terapie zaměřená na focusing“ (orientace na prožívání, resp. „pocitování smyslu“), existenciální psychoterapie a „zážitková terapie zaměřená na proces“. Knihu uzavírá rejstřík (jmenný a věcný zároveň) a odkazy na informační zdroje (organizace, výcvikové programy, internetové zdroje, časopisy a další). U každého z uvedených přístupů nacházíme jeho teoretické zdůvodnění, klinické zkušenosti s ním učiněné, užívané zásady pro praxi a další vztažná témata. Úvodní kapitola knihy „Základní pojmy, historie a vývoj humanistické psychoterapie“ přináší dobrý teoretický úvod do systému humanisticko-psychologických konceptů psychoterapie jako jsou: hodnoty, aktualizace, empatie, „self“, smysl a další, její pojetí člověka, prehistorie, historie a současné směry.

Prof. PhDr. Milan Nakonečný

Faber J.: **QEEG: Korelace EEG analýzy s psychologickými testy**
(Correlation of EEG analysis with psychological tests)
Galén, Karolinum, Praha, 2005

Nová bilinguální (česko-anglická) kniha, jejímž autorem je jeden z našich předních neurologů profesor Josef Faber, představuje na naší domácí půdě historicky první práci, která se formou EEG atlasu zaměřuje na mapování vlivu různých psychických stavů a jejich změn na EEG aktivitu. Práce přináší originální materiál z autorovy klinické a experimentální práce v této zajímavé oblasti psychofyziologie. Z hlediska autorovy geneze práce navazuje na jeho dlouholetou zkušenost z oblasti epileptologie, kde se ve své klinické praxi opakovaně setkával s vlivem mentálního stresu na typické epileptiformní grafoelementy v EEG. Odtud také vychází autorův pojem epileptózy, jakožto onemocnění, ve kterém dochází k úzkému propojení vlivu psychických a somatických faktorů na epileptické záchvaty, nebo naopak k charakteristickému kauzálnímu propojení epileptiformní aktivity s psychickými poruchami. Podobné poznatky doložené také v zahraniční literatuře se přirozeně staly inspirativní pro celou řadu badatelů

v oblasti psychofyziologického bádání. Předložená kniha významně rozšiřuje materiál dosud publikovaných autorových prací a volně navazuje na autorovu knížku EEG atlas pro začátečníky. Prostřednictvím barevných obrázků a grafů, opatřených podrobnými komentáři, ukazuje a vysvětluje dokumentovaná pozorování především zaměřená na vliv hyperventilace, fotostimulace, probíhajícího epileptického záchvatu nebo různých psychologických testů (Ravenova testu, mentální aritmetiky, hudebního nebo obrazového podnětu atd.) na mentální stav sledovatelný prostřednictvím charakteristických změn v EEG. Hlavní použitou metodu zpracování EEG představuje Fourierova analýza, která umožňuje detailní zkoumání EEG spektra. Tato metoda je založena na matematických poznacích, podle nichž je změřený EEG signál s určitou frekvencí rozložitelný na součet dílčích signálů, které mají buď stejnou nebo jinou frekvenci než má daný změřený signál. Prakticky řečeno, pokud změříme EEG aktivitu při

zavřených očí v alfa pásmu, analýzou záznamu zjistíme, že takovýto signál kromě dominantní alfa aktivity obsahuje i jiné frekvence, které tvoří jeho frekvenční spektrum, a že proto každý EEG záznam větší či menší měrou obsahuje také ostatní nejčastěji sledované EEG frekvence (alfa, beta, delta a theta). Můžeme tak například zjistit, že při provádění pokusu s takzvanou mentální aritmetikou, která představuje např. postupné sčítání řady čísel v duchu při zavřených očí (bez vyslovení dílčího výsledku) podle pokynů experimentátora, dochází k tomu, že ačkoliv okem patrná EEG aktivita je stále v pásmu alfa, dochází vlivem experimentu k celé řadě změn v kvantitativním zastoupení jednotlivých komponent frekvenčního spektra. Například, že soustředěná pozornost a mentální zátěž při zavřených očí vedou k poklesu alfa aktivity a nárůstu delta aktivity v analyzovaném frekvenčním spektru. Dalším důležitým v knize použitým nástrojem je také EEG mapování (tzv. EEG Brain Mapping), které umožňu-

je topografické znázornění jednotlivých dominantních frekvencí v určitých oblastech na povrchu hlavy, jehož výsledkem jsou přehledné frekvenční mapy. V obrazových přílohách doprovázených komentáři tak autor nabízí čtenáři vedle základních EEG grafů také obrázky spekter a příslušných EEG map.

Navzdory pokročilé metodice s níž je v knize nakládáno, si kniha po celou dobu výkladu udržuje velkou názornost a velmi dobrou srozumitelnost, čímž může posloužit celé řadě čtenářů se zájmem o moderní metody zpracování EEG a jejich aplikaci v psychofyziologii. Kniha tak představuje užitečnou praktickou a inspirativní příručku pro lékaře, psychology, některé odborníky v oblasti pedagogiky a také pro studenty těchto oborů se zájmem o uvedené oblasti bádání o záhadách lidské mysli.

RNDr. Petr Bob, Ph.D.

Kovářů H., Kovářů F.: Základy neuroimunomodulace

Vydalo nakladatelství Galén, 2005, vydání knihy podpořila společnost Zentiva.

Kniha autorů doc. RNDr. Hany Kovářů, DrSc., a prof. MUDr. Františka Kovářů, DrSc., je úspěšnou syntézou teoretických poznatků, širokého přehledu stavu vědy i výsledků vlastní vědecké práce ve styčných oblastech neurofyziologie, imunologie a farmakologie. Nové poznatky o buněčných principech neuronálního řízení obranných mechanismů a způsobech modulace neuronální aktivity zpětnovazebními reakcemi imunitního systému se stávají základem pro porozumění patogenetických mechanismů vzniku i možností léčby řady neurologických i psychiatrických onemocnění. Dávné, pozorováním odvozené představy o vzájemném podmínění psychického stavu člověka a schopností jeho obrany proti infekci či vývoji malignit, zde dostávají reálný vědecký základ, v mnoha případech dovedený až na molekulární a genovou úroveň. Významný a pro českou vědu typický je i ontogenetický aspekt, který zahrnuje i některé problémy fyziologie a patologie stárnutí.

První oddíly knihy mají spíše učebnicový charakter a zabývají se mechanismy buněčné komunikace a základními ději v nervovém a imunitním systému. Tato část poskytuje všechny nezbytné poznatky pro porozumění dalším oddílům, a to i pro ty čtenáře, kteří přednášky teoretických medicínských oborů navštěvovali již před delším časem a současný rozvoj znalostí fyziologických regulačních mechanismů nestačili plně sledovat. Kapitoly o neuroimunomodulaci v podmínkách stresu a mechanismech neuroimunomodulace vycházejí z vlastní vědecké činnosti autorů. Klinické implikace těchto poznatků do oblastí mechanismu působení psychofarmak přinášejí potřebné

informace hlavně pro účinnou léčbu afektivních poruch ("Evidence-based medicine").

Snaha o stručnost v úvodních kapitolách však přinesla některá přílišná zjednodušení a opomenutí. V popisu neurotransmise je například jen nepatrná zmínka o inhibičních synaptických mechanismech (s. 67). Popis vzruchu a jeho šíření asi není pro pochopení dalších oddílů knihy nezbytný a v předkládaném rozsahu by neuspokojil ani studenty bakalářských paramedicínských oborů (s. 64). Pro charakter knihy je významnějším opomenutím jen letmá zmínka o hematoencefalické bariéře (s. 59 a 82) bez potřebné analýzy jejího vztahu k pohybu imunokompetentních buněk, protilátek i možných neurotrofních a neuromodulačních molekul. V této rovině by hlubší zmínku zasloužil i vztah aktivity neuroimunomodulačních mechanismů k důsledkům hypoxie, ischemie a případné reperfuze mozku. Kapitoly popisující mechanismy buněčné komunikace nezmiňují úlohu buněčných adhezivních molekul, které mají řadu úloh i v interakcích imunitního systému.

Kniha je doplněna řadou recentních citací světové literatury a pětistránkovým anglickým souhrnem a stručným rejstříkem. 170 stránek textu obsahuje řadu tabulek, grafů a přehledných schémat. Pro svůj teoretický i klinický přínos by se recenzovaná kniha měla dostat do rukou všech klinických odborníků, kteří farmakologickou léčbu volí s vědomím všech dostupných okolností působení léku. Přestože se nejedná o učebnici, lze knihu doporučit také studentům doktorského studia v neurovědných, fyziologických a patofyziologických oborech.

Prof. MUDr. Jaroslav Pokorný, DrSc.